

3. NOVADPĒTNIECĪBAS KRĀJUMA UN PAKALPOJUMU LIETOTĀJI

Bibliotēku novadpētniecības darba galvenais adresāts ir vietējā sabiedrība – konkrētajā bibliotēkas apkalpojamajā teritorijā dzīvojošie iedzīvotāji, aptverot visas sociālās un etniskās grupas (tautība, kultūra, rase, reliģija, sociālā grupa). Vietējai sabiedrībai ir jānodrošina piekļuve gan vēsturiskajai, gan aktuālajai informācijai par vietējo teritoriju. Taču arī novadpētniecības krājuma un pakalpojumu lietotāji no citām vietām ir svarīga mērķauditorija. Arvien nozīmīgāki kļūst attālinātie lietotāji, kas var būt gan vietējie iedzīvotāji, gan interesenti no citām vietām, reģioniem un valstīm. Nozīmīgi ir arī cilvēki, kas devušies projām no novada, tomēr saglabājuši saiti ar to un palikuši daļa no novada, fizisku klātesamību aizstājot ar digitālu klātesamību – tā kā tādu pieaugošās migrācijas dēļ mūsdienās kļūst arvien vairāk, daži ārzemju autori pat ieviesuši terminu ‘attālinātie novadnieki’¹.

Novadpētniecībā svarīgi ir arī nākotnes lietotāji, jo novadpētniecības krājums tiek veidots ar mērķi to saglabāt nākamajām paaudzēm. “Nākotnes lietotāju intereses būtu jāuzskata par tikpat svarīgām kā pašreizējo lietotāju intereses; viņu iespējamās vajadzības nedrīkstētu apdraudēt pašreizējie apsvērumi par to, kas viņiem būs noderīgs.”² Tas nozīmē, ka novadpētniecības krājuma attīstību nepieciešams skatīt nākotnes perspektīvā, mēģinot prognozēt, noteikt arī nākotnes lietotāju potenciālās intereses. Bet, tā kā tās pilnībā prognozēt nav iespējams, jā rūpējas par visu novadpētniecības resursu saglabāšanu nākotnei.

Nozīmīgas novadpētniecības darba mērķgrupas:

- **Vietējie novadpētnieki (vēstures, literatūras skolotāji, kultūras darbinieki, amatieri, entuziasti u. c.), nozaru speciālisti (vēsturnieki, valodnieki, folkloristi, ģeogrāfi, ģeologi, arheologi, etnogrāfi) un citu jomu pētnieki.**

Bibliotēkai ir ļoti svarīgi piesaistīt pētniekus, kuri sniedz ieguldījumu novadpētniecības materiālu un vietējās vēstures izpētē, un palīdz nonākt plašākā aprītē bibliotēkas krājuma vērtībām.

♣ Svarīgi paturēt prātā, ka daudziem novadpētniekiem un novadpētniecības darba interesentiem, kuri veic pētniecisko darbu, nav akadēmiskas izglītības. Tādēļ noderīgi piedāvāt palīdzību novadpētniecības resursu izmantošanā, nereti arī pētniecībā un analītiskajās prasmēs.³ Novadpētniecības krājumā vēlams komplektēt materiālus, kas sniedz ieskatu vēstures un novadpētniecības teorijā un praksē.

♣ Pētnieki bieži būs jāpārvirza uz ārējiem resursiem (citās reģionālajās, nacionālajās, ārvalstu institūcijās), tādēļ to krājumi un pakalpojumi ir labi jāpārzina. Zinātniekiem nepieciešamie speciālie materiālu veidi (piemēram, ģeogrāfiem, ģeologiem, arheologiem vajadzīgās kartes, statistikas, tehniskie, nepublicētie materiāli) lielākās bibliotēkās var glabāties dažādās nodaļās, vēlama informācija par to atrašanās vietu.

- **Ģenealogi, dzimtu vēstures pētnieki.**

Par savas dzimtas saknēm sāk interesēties arvien vairāk cilvēku. Sekojot šai tendencei, novadpētniecības bibliotekāriem apgūstami ģenealogijas un dzimtu vēstures pētniecības principi un

¹ Houghton, Kirralie. The local library across the digital and physical city: opportunities for economic development. *Commonwealth journal of local governance*, Issue 15, June 2014. p. 49. Pilnteksts pieejams *EBSCOhost Academic Search Ultimate*.

² Local studies libraries : Library Association guidelines for local studies provision in public libraries. Library Association Local Studies Group ; working group: Patrick Baird ... [et al.] ; ed. by Don Martin. 2nd ed. London : Library Association, 2002. p. 11. ISBN 1856042774.

³ Turpat, 8. lpp.

prakse. Arī krājuma komplektēšanā ņemamas vērā dzimtu vēstures pētnieku intereses, pārzināmi citu bibliotēku, arhīvu, muzeju un citu institūciju piedāvātie resursi un iespējas dzimtu vēstures izpētē.

- **Izglītības iestāžu mācībspēki, skolēni.**

Izglītības iestādes izmanto bibliotēkas novadpētniecības resursus mācību priekšmetu apguvei (ģeogrāfija, vēsture u. c.), kā resursu bāzi projektu nedēļām u. t. t. Vēlams novadpētniecības darba koordinācija ar skolām (var būt arī oficiāls līgums), konsultēšanās ar izglītības personālu par novadpētniecības tematiem mācību programmās, iepazīšanās ar skolu mācību gada plāniem.

Skolēni jā māca izmantot novadpētniecības resursus.

- **Augstskolu pasniedzēji un studenti.**

Bibliotēkas novadpētniecības resursi tiek izmantoti studiju, bakalaura, maģistra darbu, diplomdarbu izstrādei, tādēļ nepieciešams apzināt novada augstākās izglītības iestādes, iepazīties ar to izglītības programmām, kursiem, mācību plāniem. Apzināmas arī citas pieaugušo izglītības aktivitātes – mūzikizglītība, tālākizglītība, dažādi pieaugušo izglītības projekti, Atvērtā universitāte, pašizglītība.

- **Plašsaziņas mediji, žurnālisti.**

Sadarbība gan ar vietējiem (vietējais radio, TV, prese, tīmekļa portāls), gan reģionālajiem un valsts medijiem bibliotēkai ir ļoti svarīga, piemēram, jaunu novadpētniecības materiālu ieguvē vai novadpētniecības resursu popularizēšanā. Vēlams noslēgt savstarpēji izdevīgus sadarbības līgumus.

- **Vietējās pašvaldības darbinieki (sabiedrisko attiecību speciālists, projektu vadītājs u. c.). Citu novada institūciju darbinieki (muzeja, arhīva, Tūrisma informācijas centrs, tautas nama darbinieki u. c.).**

- **Literāti, mākslinieki.**

- **Uzņēmēji un citas komerciālu interešu grupas.**

Bibliotēku novadpētniecības resursus arvien vairāk izmanto komerciāliem mērķiem: vietējie uzņēmēji, tūrisma firmas, komerciālie mediji u. c. Uzņēmējus, piemēram, var interesēt informācija par demogrāfiskajām tendencēm novadā, novada attīstības plāni, pašvaldības lēmumi. Pamatpakalpojumi šīm grupām ir jāsniedz bez maksas kā visiem pārējiem lietotājiem, tomēr atsevišķus papildu pakalpojumus var sniegt par maksu (saskaņā ar bibliotēkas apstiprinātu cenrādi) vai vienojoties par savstarpēju izdevīgumu. Piemēram, bibliotēka var būt ieinteresēta iegūt savā krājumā sadarbības gaitā tapušos informācijas materiālus, uzņēmumu gada pārskatu kopijas, produktu katalogus u. tml. materiālus. Var vienoties, ka bibliotēkai un novadpētniecības darbam tiks nodrošināta publicitāte un reklāma.

- **Ārzemēs dzīvojošie tautieši.**

Interesējas par dzimtas saknēm, radiniekiem, dzimtas īpašumiem, u. c.

- **Tūristi.**

Bibliotēkai jāsniedz pamata tūrisma informāciju par novadu (tūrisma iespējas un objekti, atpūtas un izklaides iespējas), kā arī jāpārzina novada tūrisma informācijas centra un muzeju piedāvājums tūristiem, lai interesentus varētu mērķtiecīgi pārvirzīt uz tiem. Vēlams, lai bibliotēkas krājumā būtu informācijas bukleti par novadu. Tā kā ārvalstu tūristu skaits arvien palielinās, šo informāciju vēlams sagatavot arī svešvalodās.

- **Mazākumtautības, imigranti, bēgļi.**

Ja novadā dzīvo šo grupu pārstāvji, bibliotēkā vēlams veidot atbalsta punktu novada iepazīšanā un integrācijai vietējā sabiedrībā.

* * *

☞ Dažās bibliotēkās ir prakse veidot un uzturēt lietotāju novadpētniecības interešu (pieprasījumu) profilus. Tas dod pārskatu par novadpētniecības darba mērķauditoriju, palīdz noteikt prioritāros novadpētniecības tematus un sekmē mērķtiecīgu krājuma komplektēšanu, palīdz atrast sadarbības partnerus, konkrētu novadpētniecisku jautājumu konsultantus un ekspertus, var rosināt kontaktus starp pētniekiem, kas strādā ar radniecīgām vai saistītām tēmām.

Lietotāju apkalpošanas galvenie principi novadpētniecībā.

- **Kritiskas pieejas nepieciešamība novadpētniecības materiāliem.**

Novadpētniecības bibliotēkām ir jārada izpratne par kritiskas pieejas nepieciešamību novadpētniecības materiāliem, informējot lietotājus par to, ka:

1) krājumā esošo materiālu aptvērums ir daļējs, t. i., satur tikai daļu no saglabājumiem materiāliem un tāād veido tikai daļu no vēstures “bildes” (daļa materiālu ir zuduši, daudzi nozīmīgi materiāli var glabāties citur);

2) akadēmiskās vēstures literatūras (recenzētu zinātnisko pētījumu par kādas teritorijas (vietas, novada, reģiona) vēsturi) novadpētniecības krājumos parasti nav daudz. Citu novadpētniecības materiālu drošicamība arvien ir kritiski izvērtējama, jo var gadīties, ka konkrētais avots ir pilnībā vai daļēji nepatiess vai tendenciozs; dati var būt neprecīzi un nepareizi. Tādēļ novadpētniecības materiālu lietotājiem nevajadzētu paļauties tikai uz vienu vienīgu avotu⁴, vai arī uz to, ka ikviens bibliotēkas novadpētniecības krājumā iekļautais materiāls pilnīgi noteikti ir patiess un objektīvs (arī bibliotēkara kompetencē ne vienmēr ir izvērtēt vēstures avotu nekļūdīgumu).

- **Lietotāji – potenciāli sadarbības partneri.**

Bibliotēkas novadpētniecības krājums nereti tiek izmantots jauniem pētījumiem, publikācijām. Bibliotēkara uzdevums ir rūpēties, lai šie jaunradītie materiāli nonāktu bibliotēkas novadpētniecības krājumā.⁵

⁴ Reid, Peter H. The digital age and local studies. Oxford, England ; New Hampshire, USA : Chandos, 2003. p. 209. Chandos information professional series . ISBN 1843340518 (paperback).

⁵ Reid Peter H., Macafee Caroline. The philosophy of local studies in the interactive age. *Journal of librarianship and information science*, 39 (3) September, 2007, p.129. Pilnteksts pieejams *Sage Journals*.